ABDURRAHMAN b. YEZÎD

(عبدالرحمن بن يزيد)

Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Yezîd b. Câriye el-Ensârî (ö. 98/716-17)

Medineli tâbiî.

Annesi, Hz. Ömer'le evli iken daha sonra ondan boşanan kadın sahâbîlerden Cemîle bint Sâbit, babası ise Vedâ haccının bir bölümünü rivayet etmesiyle tanınan Yezîd b. Câriye'dir.

Güvenilir bir râvi olan Abdurrahman b. Yezîd, daha çok Hz. Ömer, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir ve amcası Mücemmi' b. Câriye'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Kāsım b. Muhammed b. Ebû Bekir ve İbn Şihâb ez-Zührî gibi tâbiîler rivayette bulunmuşlardır. Ömer b. Abdülazîz'in Hicaz valiliği sırasında Medine'de bir süre kazâ işlerini yürütmüştür.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 84; Halîfe b. Hayyât, *eṭ-Ṭabakāt* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Riyad 1402/1982, s. 237; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, III/1, s. 363; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53, II/2, s. 299; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 500-501; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VI, 298-299.

MÜCTEBA UĞUR

ABDURRAHMAN b. ZEYD

(عبدالرحمن بن زيد)

Abdurrahmân b. Zeyd b. el-Hattâb el-Kureşî (ö. 71/690)

Emevîler devrinde Mekke valiliği yapan sahâbî.

Hz. Ömer'in kardeşi Zeyd'in oğludur. 5 (626) yılında Medine'de doğdu. Anne tarafından dedesi Ebû Lübâbe, onu hurma liflerine sararak Hz. Peygamber'in huzuruna götürmüş, o da yediği hurmadan Abdurrahman'a tattırmış ve başını okşayarak dua etmiştir. Uzun boylu ve yakışıklı bir genç olan Abdurrahman'ı Hz. Ömer, kardeşi Zeyd'e çok benzediği için pek severdi. Bu sebeple onu kızı Fâtıma ile evlendirmiştir. Abdurrahman, Yezîd b. Muâviye tarafından Mekke valiliğine tayin edildi ve uzun süre bu görevde kaldı; ancak Abdullah b. Zübeyr taraftarı olduğu anlaşılınca valilikten azledildi.

Hz. Peygamber'in vefatı sırasında henüz altı yaşında olan Abdurrahman'ın doğrudan hadis rivayeti yoktur. Rivayet ettiği hadisleri daha çok babasından, amcası Ömer'den, İbn Mes'ûd ve diğer sahâbîlerden nakletmiştir. Kendisinden de oğlu Abdülhamîd, ayrıca Hüseyin b. Hâris el-Cedelî ve Sâlim b. Abdullah gibi kişiler rivayette bulunmuşlardır. Abdullah b. Zübeyr zamanında Mekke'de vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 49-51; Nesâî, "Şıyâm", 8; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 425; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe*, Kahire 1285-87, III, 450; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, III, 69; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VI, 179-180.

M. ALİ SÖNMEZ

ABDÛYÎ, Ebû Hâzim

(ابو حازم العبدويى)

(bk. EBÛ HÂZİM el-ABDÛYÎ).

ABDÜDDÂR (Benî Abdüddâr)

(بنو عبدالدار)

Kureyş kabilesinin ana kollarından biri.

Abdüddâr, Câhiliye döneminde Araplar'ca meşhur Dâr adlı putun kulu, kölesi anlamına gelir. Hz. Peygamber'in büyük dedesi Kusay ölürken Kâbe hizmetlerini, hacılara su dağıtma işini, sancak taşımayı ve Dârünnedve'yi yönetme hakkını büyük oğlu Abdüddâr'a bırakmak suretiyle onu Kureyş'in en önemli adamı haline getirmişti. Daha sonra Abdümenâfoğulları, dedelerinin mirasını almak üzere Abdüddâr'a karşı çıktılarsa da araya girenlerin yardımıyla yapılan bir anlaşma uyarınca Kâbe hizmetleri, sancaktarlık ve Mekke yöneticiliği Abdüddâr'da kaldı. Bu görev Mekke'nin fethine kadar Abdüddâroğulları'nca yürütüldü.

Abdî, İbâdî, Abderî gibi nisbelerle anılan Abdüddâroğulları, Kâbe'nin tamirinde görev alarak Hicr kısmındaki duvarı bazı kabilelerle birlikte yaptılar. Zemzem kuyusu kazılmadan önce kabile adına Ümmüahred adı verilen bir kuyu kazdıkları, Habeşistan'a yapılan ilk hicrete Abdüddâroğulları'ndan beş erkek ve bir kadının katıldığı, müslümanlara karşı yürütülen boykot hareketinde kararlaştırılan metni bu kabileden Mansûr b. İkrime'nin yazdığı ve Kur'an öğretmek için Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr'in de bu kabileden olduğu bilinmektedir.

Kureyş sancağını taşıyan Abdüddâroğulları, Uhud Savaşı'nda Ebû Süfyân'ın ve karısı Hind'in kışkırtmaları sonucu, birbiri ardınca savaş meydanına çıkmış ve çoğu öldürülmüştür. Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber Kâbe'nin anahtarını, her zaman kendi ellerinde kalmak üzere, bu aileden Osman b. Talha'ya teslim etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1355/1936, I, 132, 136, 138, 140, 157, 341, 376; III, 70, 72; IV, 87; İbn Kesîr, *es-Sîre* (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Kahire 1964-66 → Beyrut 1396/1976, I, 100, 101, 259; II, 216, 259; III, 31, 570; Fîrûzâbâdî, *el-Ḳāmûsü'l-muḥîṭ*, "dâr" md.; Kehhâle, *Mu'cemü ḳabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, II, 723.

A. LÜTFİ KAZANCI

ABDÜLAHAD DÂVÛD

(عبدالأحد داود)

(1866-1930 [?])

Râhib iken müslüman olan ve Hıristiyanlığa reddiye yazan ilâhiyatçı.

Asıl adı David Benjamin Keldânî'dir. 1282'de (1866) İran'da Urmiye'de doğdu. İlk tahsilini buradaki Amerikan kolejinde yaptı. 1886-1889 yılları arasında, Urmiye'deki Âsurî hıristiyanlarına (Nestûrî hıristiyanlardan Katolikliği kabul etmeyenler) hitap eden Canterbury Misyonu başpiskoposunun öğretim kadrosunda yer aldı. 1892'de Kardinal Vaughan tarafından Roma'ya gönderildi; burada Propaganda Fide College'de felsefe ve ilâhiyat araştırmaları derslerini takip etti. Bu arada *The Tablet* adlı dergide "Asur, Roma ve Canterbury", ayrıca *Irich Record* dergisinde "Tevrat'ın Sıhhati" üzerine bir seri makale yazdı. Ave Maria'dan çeşitli dillere yaptığı tercümeleri *Illustrated Catholic Missions*'da yayımlandı. 1895'te rahip oldu. Aynı yıl İran'a giderken İstanbul'a uğradı ve burada neşredilen *The Levant Herald*'da Doğu kiliseleri üzerine İngilizce ve Fransızca uzun bir makale serisi yayımladı. 1895'te Urmiye'deki Fransız Lazarist Misyonu'na katıldı ve bu misyonun tarihinde ilk defa, yaşayan Süryânîce ile *Qala-La-Shárá*

(hakikatin sesi) adlı bir dergi çıkardı. 1897'de Kardinal Perraud başkanlığında Fransa'daki Paray-le-Monial'de toplanan Evharistiya Kongresi'nde Doğu Katolikleri'ni temsil etmek üzere, Urmiye ve Selmas Doğu-Keldânî (Uniate Chaldean) başpiskoposlukları tarafından delege seçildi. 1898'de tekrar İran'a dönerek Urmiye'ye yaklaşık bir mil uzaklıkta bulunan kendi köyü Digala'da parasız bir okul açtı. Bir yıl sonra Doğu Kilisesi başpiskoposu Hudabaş ile Lazarist pederler arasındaki ihtilâfın büyümesi üzerine, Selmas piskoposluk bölgesinin idaresini ele almak için oraya gönderildi. Oradakileri Katolik, Anglikan ve Amerikan misyonlarının Süryânî-Keldânî cemaatine karşı tehlikeli tutumları konusunda uyardı. Mevcut misyonlara 1899'da Rus misyonu da eklenmişti. Amerikan, Fransız, Anglikan, Alman ve Rus misyonlarının takriben yüz bin civarındaki Süryânî-Keldânî'yi Nestûrîlik'ten koparıp kendi kiliselerine katma faaliyetlerinin doğurduğu huzursuzluk yanında, Hıristiyanlığın Tanrı'nın gerçek dini olup olmadığı şüphesi, David Benjamin'i Hıristiyan kutsal kitaplarını orijinal metinlerinden okuyup karşılaştırmaya sevketti. 1900 yılında, Urmiye Doğu Kilisesi başpiskoposluğuna gönderdiği resmî istifa dilekçesiyle papazlık görevinden ayrıldı. Kilise otoritelerinin, bu karardan vazgeçmesi için yaptıkları bütün teşebbüsler sonuçsuz kaldı. Tebriz'de, Belçikalılar'ın yönetimindeki İran Posta ve Gümrük İdaresi'nde birkaç ay müfettişlik yaptıktan sonra Veliaht Prens Muhammed Ali Mirza'nın hizmetine öğretmen ve mütercim olarak alındı. 1903'te İngiltere'ye giderek Unitarian (Hıristiyanlık içinde teslisi reddeden mezhep) cemaatine katıldı. Bir yıl sonra İngiliz ve Ecnebî Unitarianlar Birliği (British and Foreign Unitarian Association) tarafından, kendi ülkesinin halkını eğitmek ve aydınlatmak için gönderildiği İran'a giderken İstanbul'a uğradı. Şeyhülislâm Cemâleddin Efendi ve diğer âlimlerle yaptığı görüşmeler sonunda müslüman oldu ve Abdülahad Dâvûd adını aldı.

19 Eylül 1905'te Dârüşşafaka muallim ve mubassırlığına tayin edildi; ancak 14 Ekim 1906'da bu görevinden ayrıldı. Bir ara Maarif Teftiş Encümeni'nde de bulundu. 16 Mayıs 1914'te Fetvahâne Mektûbî Kalemi'ne girdi. Aynı yılın 30 Ağustosundan itibaren *Cerîde-i İlmiyye* mecmuasının yazı işleri memurluğuna tayin edildi. İstanbul'daki hayatı büyük sıkıntılar içinde geçen Abdülahad Dâvûd, Aralık 1914'te hem Dârüşşafaka'dan hem de *Cerîde-i İlmiyye*'den ayrılarak Amerika'daki evli kızının yanına gitmeye mecbur kaldı. Din değiştirip müslüman olduğu için çevresindeki hıristiyanlar ve akrabaları tarafından hoş karşılanmayan, öz kızı tarafından da kendisine gereken ilgi gösterilmeyen Abdülahad Dâvûd, yaşlılar yurduna sığınmış ve orada vefat etmiştir. Ölüm tarihi kesin olarak tesbit edilememişse de 1926-1930 yılları arasında *Islamic Review*'de neşredilen bazı makaleleri dikkate alınacak olursa, 30'lu yıllarda hayatta olduğu söylenebilir.

İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve Farsça bilen Abdülahad Dâvûd, müslüman olduktan sonra yazdığı eserlerden ***İncil ve Salîb****'de (İstanbul 1329) Hıristiyanlık'tan ayrılmasının sebeplerini açıklarken, araştırmaları sonunda, Hz. Îsâ'nın çarmıha gerildiği ve daha sonra ölüler arasından kıyam ettiği şeklindeki telakkinin sadece bir masal olduğu, ayrıca dört İncil'in Îsâ'nın eseri olmadığı gibi onun zamanında da yazılmadığı, havârilerin ölümlerinden uzun zaman sonra meydana getirildiği, günümüze de tahrif edilmiş olarak ulaştığı kanaatini belirttikten sonra, "Hz. Muhammed (a.s.) efendimizin bir hak nebiyyullah olduğuna bütün vicdanımla kail ve mu'terif olmağa mecbur oldum" diyerek samimi bir itirafta bulunmuştur (s. 12-13). Diğer eseri *Esrâr-ı İseviyye*'de (İstanbul 1332), bir hıristiyan misyonerin müslüman oluşunu anlatırken, misyonerlerin iç yüzlerini sergilemekte ve onların inançlarını inceleyerek faaliyet gösterdikleri ülkeler üzerindeki olumsuz tesirlerini ve zararlarını ortaya koymaktadır. Bu eser M. Şevket Eygi tarafından sadeleştirilerek bazı ilâvelerle birlikte *İslâmiyet'in Zaferi* adıyla yayımlanmıştır (3. baskı, İstanbul 1975). Çeşitli zamanlarda yayımlanan makaleleri *Muhammad in the Bible* adı altında tek kitap halinde neşredilmiştir (Doha 1400/1980). Bu kitabı Nusret Çam, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s.)* adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir (İzmir 1988).

Abdülahad Dâvûd

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülahad Dâvûd, *İncîl ve Salîb*, İstanbul 1329; a.mlf., *Esrâr-ı Îseviyye*, İstanbul 1332; a.mlf., *Muhammad in the Bible*, Doha 1980, s. 7-10; Abdurrahim Zapsu, *Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1955, I, 60, 64; Mehmet Aydın, *Müslümanların Hristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları* (doçentlik tezi, 1979), AÜ İlâhiyat Fak., s. 92; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, I, 54.

Ö. FARUK HARMAN

ABDÜLAHAD NÛRİ

(ö. 1061/1651)

Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden, mutasavvıf ve şair.

1003 (1594) veya 1013 (1604) yılında Sivas'ta doğdu. Babası Kadı Muslihuddin Mustafa Safâyî Efendi, Şemseddin Sivâsî'nin kardeşi olan Sivas müftüsü Ebü'l-Berekât İsmâil Efendi'nin oğludur. Annesi ise Şemseddin Sivâsî'nin büyük kardeşi Muharrem Efendi'nin kızı Safâ Hatun'dur. Küçük yaşta babasını kaybedince dayısı Abdülmecid Sivâsî tarafından yetiştirildi. Abdülmecid, devrin padişahı III. Mehmed tarafından saraya davet edilince onunla birlikte İstanbul'a geldi. Burada bir yandan tahsiline devam ederken diğer yandan da dayısının yanında **sülûk***ünü tamamladı. Birbiri ardından kırk **erbaîn*** çıkardığı ve 1600 gün sürekli halvet ve itikâfta kaldığı rivayet edilen Abdülahad Nûri, **hilâfet*** aldıktan sonra irşadda bulunmak ve tarikatı yaymak üzere dayısı tarafından Midilli'ye gönderildi. Ancak bu sırada Şeyhülislâm Esad Efendi, kendisini Mehmed Ağa Tekkesi şeyhliğine tayin edince, 1620 tarihinde İstanbul'a döndü. 1631'de Fatih, 1641'de Beyazıt, ardından da Ayasofya camilerinde vaaz etmek üzere kürsü şeyhliğine tayin edildi. Sultan Ahmed Camii'nin açılış merasiminde bulundu. Safer 1061'de (1651) vefat etti. Eyüp Nişancası'nda Abdülmecid Sivâsî'nin türbesi karşısına defnedildi.